

6. Inwazja „fejków”

Powiada się niekiedy, że jesteśmy tym, co jemy. Skoro tak, to warto zastanowić się, jakimi informacjami się odżywiamy – jedne są pożywne, inne bezwartościowe, są takie, których spożywanie daje przyjemność, ale zaraz potem powoduje mdłości, a niektóre są wręcz trujące. Do tych ostatnich zaliczamy tzw. „fake news”, czyli fałszywe informacje wytworzone w złej wierze. Uczniowie na lekcji śledzą, jak rozprzestrzeniają się fałszywe wiadomości i jaki wpływ mają na zachowania obywateli. Biorą udział w dyskusji w klasie, co zrobić, by nie stać się ofiarą „fejkowania” w mediach i nie ulegać propagandzie.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- znajduje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy i opinii; wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarstwa – dział X pkt 2.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- odróżnić w wybranych źródłach (np. mediach społecznościowych) fakty od opinii i komentarzy;
- wyjaśnić na przykładach, co to jest fake news;
- podać przykłady skutków pojawienia się fake newsów w obiegu informacyjnym;
- wyjaśnić, w jaki sposób możemy chronić się przed nieprawdziwymi informacjami o otaczającej nas rzeczywistości.

METODY PRACY

- rozmowa nauczająca
- praca z tekstem
- miniwykład
- minidyskusja/minidebata
- praca w grupach lub w parach
- praca z tekstem/analiza źródeł
- sonda

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

ROZPOCZĘCIE

1. „Pół żartem, pół serio” (analiza źródeł, rozmowa nauczająca). Poproś uczniów, by obejrżeli ilustracje w podręczniku na s. 190. Czy wiedzą, do jakiego zjawiska się odnoszą? Jeśli uczniowie nie użyją określenia „fake news”, wprowadź je i podaj (lub poproś o podanie uczniów) przykłady „fake newsów” z ostatnich miesięcy. Krótko porozmawiajcie o tym, jakie są skutki pojawiania się w mediach takich fałszywych wiadomości. Nie komentuj wypowiedzi uczniów, pozwól im na swobodną rozmowę.

Na zakończenie poleć przeczytanie fragmentu raportu „Fake news, czyli jak kłamstwo rządzi światem” (s. 191) o wykorzystywaniu przez Donalda Trumpa w czasie kampanii wyborczej (a także później, w czasie prezydentury) niesprawdzonych, kłamliwych wiadomości. Zapytaj uczniów, jakie konsekwencje mogły pociągnąć za sobą te wypowiedzi.

ROZWINIĘCIE

2. „Sprawdź, zanim uwierzysz” (analiza tekstu). Zachęć uczniów do uważnej lektury tekstu ze s. 190–191 i poproś, by zanotowali w zeszytach zasady, dzięki którym możemy zachować czujność wobec autorów nieprawdziwych informacji. Możesz ich zachęcić, by zilustrowali je prostymi symbolami.

3. „Co jest co?” (rozmowa nauczająca, praca własna). Zapytaj uczniów i uczennice, czy w internecie groźne są tylko fake newsy, bo zniekształcają obraz rzeczywistości. Opowiedz krótko o clickbajtach (cytat na s. 191–192). Zwróć uwagę, że wśród zasad, o których była mowa w poprzednim ćwiczeniu, znalazła się i ta, żeby sprawdzać, w jaki sposób są przekazywane informacje w internecie. Czy przeważają doniesienia o faktach, informacje o charakterze satyrycznym (satyra), fake newsy, czy clickbajty? Aby uczniowie mogli lepiej zrozumieć różnice pomiędzy tymi czterema typami internetowych informacji, wypełniają diagram Venna (ćwiczenie „Co jest co?” ze s. 192).

4. „Inwazja fejków” (minidyskusja, sonda). Zaproponuj uczniom dyskusję na temat, w jaki sposób fałszywe informacje mogą wpływać na kształt wyborów. Najpierw krótko omówcie przykład wyborów prezydenckich w USA w 2016 roku, a następnie zastanówcie się wspólnie, na ile podobna sytuacja może mieć miejsce w Polsce. Zadaniem uczniów będzie przygotowanie debaty: „Fake newsy w istotny sposób wpływają na polskie wybory” oraz opracowanie argumentów przemawiających za tą tezą, jak również takich, które ją obalają. Samą debatę możecie zorganizować na kolejnej lekcji lub po zajęciach. Możesz też zaproponować uczniom, by przygotowali np. szkolną sondę na ten temat.

ZAKOŃCZENIE

5. Podsumowanie. Jeśli uczniowie są zainteresowani tematem, zaproponuj im realizację projektu uczniowskiego: „Jak bronić się przed «fejkowaniem» w mediach?”. Można go zrealizować w postaci akcji informacyjno-edukacyjnej w szkole, w czasie której przypomniane zostaną jeszcze raz zasady, jak nie stać się ofiarą „fejkowania” i nie ulec propagandzie (patrz: ćwiczenie „Samoobrona obywatelska” oraz tekst psychologa społecznego Wojciecha Cwaliny na s. 194–195). Na zakończenie zajęć zastanówcie się, jak je upowszechnić wśród rówieśników.

6. Praca domowa (praca własna, analiza źródeł) – do wyboru:

- Zaproponuj uczniom, by poszukali przykładów fake newsów, clickbaitów, satyry lub doniesienia o faktach, które pojawiły się w ciągu ostatniego miesiąca. Ich zadaniem też jest ustalenie, jakie konsekwencje miało puszczenie w obieg tego typu informacji.
- „Przekaż dalej?”. Poproś uczniów, by przez miesiąc obserwowali swoją aktywność w serwisach społecznościowych i to, w jaki sposób reagują na udostępniane im wiadomości (lajki, udostępnienia). Czy stosują zasady poznane na zajęciach i zachowują wystarczającą czujność w internecie? Jeśli tak, to w jakich przypadkach?

Zeszyt
ćwiczeń
s. 94–95
ćwic. 2

Zeszyt
ćwiczeń
s. 96–97
ćwic. 5

Zeszyt
ćwiczeń
s. 95
ćwic. 3

ĆWICZENIA DODATKOWE

▣ „**Atomowe stokrotki**” (minidyskusja). Opowiedz uczniom o tym, w jaki sposób cztery lata po katastrofie w elektrowni atomowej w Fukushima w Japonii sugerowano mieszkańcom radioaktywne skażenie terenu – w mediach pojawiło się zdjęcie stokrotek, które miały wyrosnąć w pobliżu elektrowni. Ponad 40% młodych Amerykanów to zdjęcie uznało za dowód skażenia terenu. Zapytaj uczniów, czy informacja o stokrotkach jest dla nich na tyle wiarygodna, by – podobnie jak ich rówieśnicy z USA – uznać ją za dowód skażenia terenu? Dlaczego tak? Dlaczego nie?

▣ „**Wielkie szufladkowanie**” (analiza tekstu, praca w parach). Poproś uczniów, aby w parach przeczytali opinie Z. Baumana i B. Obamy na temat zagrożeń demokracji wynikających ze zjawiska tzw. bańki informacyjnych (jeden uczeń czyta tekst Baumana, drugi – Obamy). Po lekturze uczniowie w parach rozmawiają na temat przeczytanych tekstów szukając odpowiedzi na następujące pytania: *Na czym polega zjawisko bańki informacyjnej? Skąd się bierze to zjawisko? Jakie niesie za sobą zagrożenia?*

Zeszyt
ćwiczeń
s. 95
ćwicz. 4

Na forum podsumuj rozmowy w parach upewniając się, że uczniowie dobrze zrozumieli przyczyny oraz skutki tzw. bańki informacyjnej. Zapytaj, czy zjawisko to może być zagrożeniem dla demokracji? Poproś, by uczniowie wypowiadający się uzasadniali swoje stanowisko.

▣ Ćwiczenie z „Zeszytu ćwiczeń”. Zaprosz uczniów do zabawy w „sprawozdawców” i „fakt checkerów”. Zadaniem pierwszych będzie przygotowanie dwuminutowych wypowiedzi z wiadomościami z ostatniego tygodnia, ale w taki sposób, by w trakcie wypowiedzi pojawiła się fałszywa/wprowadzająca w błąd informacja. Zadaniem osób będących w roli fact-checkerów będzie przerwanie wypowiedzi, gdy tylko pojawi się informacja zakłamująca rzeczywistość.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 94
ćwicz. 1

Żeby ćwiczenie urozmaicić można wydrukować z internetu infografikę EAVI „Nie tylko fake newsy” (zamieszczona jest ona też w zeszycie ćwiczeń na s. 94). Zawiera ona więcej typów informacji fałszujących obraz rzeczywistości (obok poznanych na lekcjach fake newskach, click-bajtach, satyry i doniesienia o faktach uczniowie poznają: „błąd”, „propagandę”, „pseudonaukę”, „teorię spiskową”, „treści sponsorowane”, „treści stroniczne” i „wprowadzenie w błąd”). Przed rozpoczęciem zabawy krótko o każdym z tych typów porozmawiaj, by uczniowie potrafili odróżnić jeden typ od drugiego.